

Jak žili a bydleli naši předkové.

Venkovští obyvatelé, první v našich vesnicích od 14. století, pokud žili ve vesnici a ne na hájovně či v „zájezdním hostinci“, bydleli středověkým schématem obce. Předstředověké osídlení naší krajiny nebylo.

Všechny vesnice dnešního OÚ Černíny byly zakládány kolonizací původní krajiny, která byla především rovinatá a nebyla narušena žádnými nerovnostmi /kopec, vrchovina, ostroh/, ani vodními zvláštnostmi.

Tento charakter krajiny přispěl k tomu, že nebyla a ani se tak nestala místem zbudování staveb pánů středověkých dob. A tak katastr OÚ nemá žádnou nemovitost tvrze, hradu a ani zámku pánů světských a ani kostel, či klášter pánů církevních. A tak, jak píše wikipedie. Naše vesnice byly založeny jako Okrouhlice.

Okrouhlice

Tento způsob založení nové osady se prokázal být účinný v jistém krajinném a terénním prostředí. Okrouhlice vznikaly obvykle v rovinatém prostředí středoevropských doubrav na nově vzniklé mýtině.

Tj:

Druh vesnice s domy kolem okrouhlé návsi

Okrouhlice (méně často též okrouhlík) je **druh vesnice s domy kolem okrouhlé návsi**.

Sídlištní útvary tohoto druhu vznikaly v kolonizačním období od raného a vrcholného středověku. Domy jsou uspořádány okolo dostatečně prostorné, kruhové či oválné (okrouhlé) návsi, obvykle i s menším rybníkem.

V našich vesnicích se dochovaly *usedlosti* jejichž počátky – zbudování jsou nejdříve z období po roce 1848. Tedy po roce kdy byla v našich zemích zrušena *roboť*.^{1/} A tak se začal v zemědělství rozvíjet kapitalismus – půda se stávala majetkem místních zemědělců, stávala se nejcennějším druhem soukromého vlastnictví. Naše vesnice typu okrouhlice se „zahušťovaly“ kolem okrouhlé návsi

nemovitostmi, které vyjadřovaly vznikající majetkové poměry jednotlivých soukromých zemědělských rodů. K označení tohoto rozvrstvení se užívají pojmy sedlák, chalupník a domkař. Tj. největší, střední a nejmenší zemědělský majetník.

Podívání se do našich vesnic: sedlákem byl zemědělec, který vlastnil nad 15 hektarů zemědělské půdy. Když víc, výrazně víc, byl velkým, velikým sedlákem. Venkov těchto dob ale neznal pojem *kulak*! To nebyl ekonomický ale, politický pojem z let kolektivizace venkova. Nad 15 hektarů měli někteří zemědělci ve všech vesnicích současného OÚ. Mimo Hetlín. Velikost našich sedláků se zastavila pár hektarů nad 20. V Bahně a Černínách ji nepřekročila. *Znakem sedláka byly koně.* Chalupníci byly zemědělci s vlastnictvím min. 7-8 ha polí. Řada z nich měla i koně. A dolejší vrstvou zemědělců, v našich vesnicích /a nejen v nich/ nejpočetnější byli rozmanití rolníci – domkaři. Pro velkou řadu z nich byla velikost jejich polí nedostatečná nato, aby dokázala, byť i velmi skromně rodinu uživit a tak museli hledat další zdroje výdělků. Práci v lese, brigády na silnicích, odklizení sněhu i řadu dalších. Čím více bylo ve vesnici sedláků a chalupníků, tím více i dnes jsou na vesnicích vidět úplné zemědělské usedlosti, Tj. podélnou stavbu, kde pod jednou střechou začíná obytná část, a následuje hospodářská část. Nejdelší je u sedláků, neboť má v hospodářské části místnost pro koně – maštal a místnost pro rohatý skot – chlév. Stavení sedláků měla i třetí díl – skladovací budovy, stodoly a špýchary. Jak se hospodářství vybavovalo různými stroji a náradím, stavěly se pro ně kůlny a přístřešky. Současnost z uvedené skladby zachovala většinou pouze stodoly. Většina obytných částí i hospodářských doznala změn, včetně přestavby i zbourání.

Říká se, že soukromý zemědělec měnil, rozšiřoval a zlepšoval prvotně vždy tu část své nemovitosti, „která jej živila“. A obytnou část až potom. Změna obytných částí venkovských usedlostí /popisují na jiném místě, konkr. Černíny, Bahno, Hetlín/ byla od konce 19. století a prvních asi 50 let století minulého téměř v rozšíření o jednu místnost či komoru, výměnu spalné /doškové/ střechy za nespalnou či výměnu – zvětšení oken či rekonstrukci komína. A jak dokazují prameny, jde o období, kdy rostl počet venkovského obyvatelstva. A tak „*typickým domkem těchto dob byl domek: dvojgenerační a velmi velmi často i trojgenerační.* Ano, to jsou skutečnosti dnes v podstatě „*skoro neznámé*“??!

Vážení čtenáři, podívejme se konkrétně na dobu bydlení našich předků před sto lety. Údaje jsou za Hetlín, ano vesnici nejchudší.

Československá republika nedlouho po svém vzniku koncem roku 1918 se začínala seznamovat se svým obyvatelstvem – se svými občany. A z těchto dob je řada cenných materiálů. Například o počtu obyvatel a jejich majetcích, o jejich náboženské víře, povolání,

ale i dopravní situaci, životní úrovni jednotlivých skupin obyvatelstva, cenách potravin a další sociologická zkoumání.

Naše vesnice této doby a jejich obyvatelé se vyznačují řadou znaků a skutečností, které si dnes my současníci ani nedovedeme představit! Podívejme se na některé z nich. //Uvádím ze zdrojů: Sčítací operát 1921. O č.p., jejich obyvatelích a vzájemných vztazích (otec, syn dědeček...), věku, zaměstnání, zda umí číst a psát, náboženství. Druhým materiálem je Katastr budov očíslovaných 1927. Zde údaje o vlastních, druhu budov, jejich stavu a stáří a výši majetkové daně (berně). Materiál budovy členil na přepychová, obyčejná a chatrná. Podle obytných místností je členil do daňových tříd 1 až 16. Uváděl sazbu daně, její snížení, zvýšení a osvobození od daně - novostavby osvobozeny na 20 let. /Materiály uloženy v S ok A v Kutné Hoře./

Jak si stáli naši hetlínští předkové?

- Č.p. 1 vybočovalo. Rod Pokorných měl nemovitost o 4 obytných místnostech zařazenou ve třídě V. Daň činila 50 Kčs/rok.
- 4x byla v Hetlíně třída I. Tj. bydlení o 1 místnosti, 3x byl stav obydlí chatrný. Daň 5 korun proto byla snížena na 2,50.
- Nejpočetnější byla třída II. Tj. o 2 obytných místnostech a výši daně 10 Kč. Ve třech případech byla pro chatrnost snížena na 5 Kč. Ve II. třídě bydlelo 28 č.p.
- Ve 4 případech bydleli hetlíňané ve třídě III. Tj. o třech obytných místnostech, s daní 15 Kčs.
- Č.p. 24 a 30. byla bydliště o 4 místnostech, tj. třída IV., s daní 30 Kčs. Hetlín měl 30 čísel popisných.

Laskavý čtenář se součtem č.p. dopočte nad 30 č.p. Ano, je to proto, že byli i tzv. půldomkaři. Domek, nejčastěji o 2 místnostech obývali tzv. půldomkaři. Lidé jedni z nejchudších, většinou lesní dělníci, dělníci na hetlínském panském dvoře (velkostatku), rozmanité služebnictvo, drobní řemeslníci.

Znakem půldomkařů bylo vlastnictví půlky z domu o dvou místnostech, kde sčítací komisař píše, „že mezi jejich obyvateli nejsou místnosti konkrétně rozlišené a oddělené“. A tento půldomek byl domovem většinou i 10 i více obyvatel. I zde často šlo i o tři generace a vždy ale o dvě.

Pozn: Uváděný Hetlín se odlišoval svoji chudobou. Ale jen chuději vyjadřoval obrázek těchto dob. **Nalezl jsem v dokumentech o těchto dobách, že naši předci těchto dob pracovali,**

hospodařili, žili skromně, byli mravní, pobožní a podobně. Ano, takto byl život i „majetnictví“ těchto dob.

A zde pro současníka. Hetlín byl elektrifikován na začátku 50 let!

Pozn: Dnešní Hetlín se tomu před sto lety, který zde uvádím, nepodobá. To samozřejmě „nepředstavitelně“ platí o všech vesnicích OÚ. Má ale jednu (dochovanou) odlišnost.

Potvrzující jak výše uvádím. [Nezachovaly se stodoly](#). Neboť soukromí zemědělci Hetlína tento druh skladovací budovy prakticky neměli. A hetlínským zemědělcům konkuroval místní panský dvůr, jehož součástí byly i stodoly.

Minulost zemědělství našich vesnic charakterizuje obecný znak. Naši předkové byli poddaní, hospodařily na /pronajaté/ půdě pána a měly robotní, obecně poddanské povinnosti. Další část zemědělské půdy zůstávala v přímém vlastnictví pána. Nazývala se dominikál a místo její panské správy, jejího obhospodařování, atd. se nazývalo panský dvůr. Prokazatelným a nejdelším takovýmto dvorem v našich vesnicích byl dvůr v Hetlíně. Panským dvůr mohl být i v Černínách. Dokumenty hovoří a dělení Černín na *dvorsko a horsko*. Horsko – byla částí Černín, které vlastnila Kutná Hora a její vlastnictví nebylo panské – dvorské. Dvorsko mělo „připomínat“ doby, kdy majetnictví Černín bylo „dělené“. Jednu část vlastnil jeden pán, druhou jiný. Nějací soukromí vlastníci, drobní šlechtici, avšak nejsou žádné prameny o „vzniku dvorska“.

Před více než 110 lety napsal řídící učitel černínské školy Čeněk Semotán, že na místech nemovitostí označovaných jako dvorsko, jsou pozůstatky staveb, které dvorsko potvrzují. Avšak průzkum či dohledání toto nepotvrdilo. Nyní k majetkové dani.

Čp. 3. Čp. vlastnili a obývali tzv. půldomkaři.

Jelínek Jan, *24. 7. 1862 v Klukách, ženatý.

Jelínková Barbora, * 29. 8. 1863 v H, manželka.

Jelínek Josef, * 16. 2. 1893 v H, syn, svobodný.

Jelínková Vavřinka, * 24. 3. 1902v H, dcera, svobodná. 26.

Jelínek František, * 11. 1. 1905 v H, syn, svobodný.

Jelínková Anežka, * 17. 5. 1908 v H, dcera, svobodná.

Jelínek Jindřich, * 24. 7. 1918 v H, vnuk.

A rodina druhého půlvlastníka.

Maláček Josef, * 26. 7. 1871 v H, ženatý, cestář.

Maláčková Marie, * 21. 6. 1871 v H, manželka.

Maláček Josef, * 24. 3. 1899 v H, syn, svobodný.

Maláčková Anna, *26. 5. 1902 v H, dcera, svobodná.

Všichni české národnosti, katolíci a znalí písma a čtení.

Podle kritérií sčítacího operátu budova o 2 místnostech, stav obyčejný, berně 10 Kčs.

Na spodním konce hetlínského bydlení^{1/2} se nacházela.

Č.p. 4, majitel Tvrdík, 1 místnost, budova chatrná, berně 5 snížena na 2,50 Kčs.

Č.p. 7, Nešporová, 1 místnost, budova chatrná, berně 5 snížena na 2,50 Kčs.

Č.p. 8, Hájek, 1 místnost, budova chatrná, daň 5 snižena na polovinu.

Č.p. 16, Trnka, 1 místnost, budova chatrná, daň 5 snížena na polovinu.

^{1/2} Když jsem výše použil pojem „spodní konec bydlení“. Ano, takovýto byl v Hetlíně početný a výrazný. Ale charakterizoval stav bydlení všech našich vesnic. I v těch bohatších – Předbořice, Zdeslavice i Bahno takovýto byl. Jistě, ale výrazně menší.

Chudinství.

(V roce 1922 provedl čsl. stát šetření *Chudinství. Bytová péče o chudé*. Uložen ve SOk A KH, níže uvedené z něho čerpám.) Okresním *orgánem* byli požádáni obvodní lékaři „o *podrobné zprávy o způsobu ubytování chudých v jednotlivých obcích*“ v přiloženém formuláři, „jehož *svědomité vyplnění jest velmi žádoucí*“. Z vyplněných formulářů mj. vyplynulo.

- Všechny obce okresu mají obecní domky, resp. u 3 jsou jiné místnosti pro ubytování chudých.
- Doktoři stav okresu hodnotí od úrovně vcelku dobré, až po chatrnou až špatnou.
- Hlášení za okres uvádí dvě výjimky. Obce, které obecní domek nemají. A to Velkou Skalici a Hetlín.
- Hlášení za Hetlín zpracoval obvodní lékař ze Zbraslavic MUDr. Josef Koblížek 18. 3. 1922.

Obecní domky – prakticky už mezi námi nežije nikdo, kdo by pamatoval „používaný, funkční obecní domek. Začasté se tato nemovitost nazývala *pastouškou*. Toto pojmenování je odvozeno od slova pastucha – pastýř obecního dobytka a i další bezmajetní lidé vesnic minulé doby. Obecní domky, které vesnice musely budovat od roku 1849, měly sloužit i pro ubytování nemocných, invalidů, přestárlých, lidí, kteří ztratili obydli kvůli požáru a jiné katastrofě, měly mít i povinné „ubytovací povinnosti“ v případě války. Znakem obecního domku bylo i to, že „celý jeho provoz byl z rozpočtu obce“.

Vážení čtenáři, daně, po „dřívějšku“ berně provázejí v rozmanitých podobách celou rozmanitost lidstva. A nyní konkrétně k výše popsané majetkové dani z nemovitostí. Jakou zátěží byla její výše od těch 2,50 korun po těch 50 korun hetlínského hostinského Pospíšila?

Výdělky této doby. Lesní dělník si mohl vydělat za den max. 15 korun. Žena až 10. Dělník „průmyslový“ až 450 – 500 korun měsíčně. **Uvedené výše jsou průměrné, v našich obcích takovéto výše nedosahovaly.**

Ceny této doby. Když pan Tvrdík z Hetlína č.p. 4 či paní Nešporová z č.p. 7 odjela ze Zbraslavic vlakem do Kutné Hory, tak za jízdenku zaplatila 2, 50 Kčs. To je jako za svoji roční daň. Kilo chleba stálo 3, 40 korun, kilo másla 25 korun. Pokud by se pan Tvrdík z č.p. 4 šel koupit novou košili, musel počítat, že za tu nejlevnější dá desetkrát víc, než za svoji daň z nemovitostí.

Vážení čtenáři, současníci.

Popsal jsem, jak

to bylo v popisovaných dobách. Popsal jsem, jak naši předkové těch dob žili. Majetkově jejich dnes a naše dnes se „*nedá srovnat*“. Do roku 1927 se žádný z majetníků vesnic OÚ nemohl otočit elektrický vypínač. Černíny a Hetlín a Předbořice mohly až od roku 1950. Naše vesnice obývalo výrazně víc obyvatel, těch s domovským právem a těch ostatních, kteří jako „přespolní“ často i v nich „bydleli“ – přespávali, v maštalích, chlévech, na půdách. //I na kurníku. Říkal mi děda, že když byl kovářským učněm v Poličanech a pan kovář jej ubytoval v kurníku, že nejhorší byli „čmelíci“. Čmelík kuří, viz Internet. Br.//

Ano, toto byl venkov **našich vesnic** před více a méně než sta lety.

A nebyl až tak jiný než obecně venkov před 1 – 2 staletími.

Jak i na jiných místech píšu, venkov vesnic OÚ Černíny nemá /a neměl/ jinou stavbu, nemovitost „vyšších společenských tříd“. Měšťanský dům či panské, šlechtické sídlo zámek. A doplním i tuto zvláštnost. Obvod OÚ patří k nemnoha, kde ani naši zemřelí nemohli spočinout na hřbitovech v jeho katastru. „Nemohli svůj věčný spánek spočinout ne půdě, kterou po mnoho desetiletí obhospodařovali“.

Toto je můj pohled do minulosti, odborně řečeno historie minulosti. Vážení čtenáři, na onu stejnou minulost můžete mít i nestejný pohled historický. Potom vám děkuji.

Proč/například/proto: ten měli i naši předkové/a proto či přesto tu naši minulost posouvali k naší současnosti!!!

PhDr. Jaroslav Vojtíšek.